

Henriette Roland Holst-Van der Schalk, 1869-1952, vrouwengeschiedenis (2002)

Sieth Delhaas

Doorkijk, KVG, dec. 2002

Aan haar neef, de dichter Roland Holst legt Henriette Roland Holst in 1909 uit:

'... hoe de mensen die niets anders wilden en zagen dan de kunst om de kunst, grotendeels uitdroogden of verflensten, terwijl zij die zich in de golven van de maatschappelijke stortten, grootendeels als kunstenaars versterkt daaruit weer opdoken.' Tot die 'maatschappelijke' rekent de dichteres zich zelf. Haar poëzie is juist vanuit die invalshoek te duiden.

Dichterschap en Socialisme

Aan het eind van de negentiende eeuw brokkelt de liberale gedachte, die die eeuw overheerste, af. Binnen de liberale richting komen radicale jongeren op die aandacht vragen voor minderheden. Zij krijgen oog voor onhoudbare toestanden, veroorzaakt door de industrialisatie. De gedachten van de filosofen Marx en Engels slaan aan bij mensen in Nederland die de maatschappelijke veranderingen niet als vanzelfsprekend opvatten.

Roland Holst is afkomstig uit een gezin waarvan de inkomstenbron van de vader, zijn notariskantoor, haar sociale status bepaalt. Haar moeder stamt uit een zeer welgesteld officiersgeslacht. Henriëtte krijgt de bij haar stand behorende opvoeding: een internaat, erg ongezellig, ze leed er veel kou en de stadsjuffers, haar medescholieren, vonden haar te studieuze en niet modieuze gekleed. Als kind begint ze gedichten te schrijven en heeft als jeugdige al 'een besef van de hoogheid en heiligheid van bepaalde dingen en van de gave die God haar had geschonken'.

Haar leven na de kostschool tot haar 21^e vindt ze gevuld met beuzelarijen. 'Een meisje moest thuis blijven hangen tot ze trouwde en mocht af en toe een 'toetje' maken.'

Ze komt dan in contact met de schilder Jan Toorop, die haar aanbiedt enkele van haar gedichten aan Albert Verwey te laten lezen. In 1891 komt ze, nadat ze zijn eerste sonnetten heeft gelezen, in gesprek met Gorter. Haar dichtkunst, zegt ze zelf, komt vanaf die tijd tot bloei. Het gebrek aan kennis van klassieke dichters en schrijvers breekt haar op en ze leest alles wat ze voor het dichterschap nodig denkt te hebben. Via haar echtgenoot, Rik Roland Holst, komt ze tegen haar dertigste met politiek in aanraking waarvan ze 'absoluut niets wist en waarin ze weinig belang stelde'. Ze krijgt oog voor de 'vernederden en verdrukten' en hoe zij moeten leven. De haar omringende wereld gaat ze zien 'in een helder licht. Het

kapitalisme had de massa veroordeeld tot een leven van vreugdeloos gezwoeg en het had de wereld lelijk gemaakt.' Vanuit die blik ontstaan haar gedichten. De strijd voor het socialisme wordt haar ideaal. Op advies van Gorter leest ze 'Het kapitaal' van Marx. De kern van het boek is dat de arbeidersklasse zich moet verzetten tegen uitbuiting en onderdrukking en dan zal het kapitalisme vanzelf ten onder gaan. De dichteres gaat in de aanloop van de verkiezingen van 1897 voor de SDAP met de arbeiders de straat op. Ze beleeft de gemeenschap met deze mensen. Het socialisme is realiteit geworden.

Er volgen zware jaren. Ze is naast Cornelia Huygen de enige vrouw die spreekt op vergaderingen van haar partij. Haar ster schiet omhoog binnen de SDAP. Ze schrijft voor het partijblad 'De nieuwe Tijd'. Binnen haar partij zijn weinig intellectuelen en zij is een van die weinigen. Het is de tijd dat arbeiders nog geen kiesrecht hebben, dat stakingen strafbaar zijn. Binnen het internationale socialisme ontmoet ze Lenin, Liebknecht, Kautsky. Al haar gedichten ademen het socialisme.

Teleurstelling

De Russische Revolutie brengt ontzuivering en grenzeloze teleurstelling. Tijdens de voorafgaande jaren heeft ze geleerd: het kapitalisme gaat niet zo snel aan zichzelf ten onder; de massa's zijn niet zo gemakkelijk te overtuigen. En nu, vanaf 1918 ontwikkelt de revolutie in Rusland zich als een dictatuur. Deze revolutie die zich socialistisch noemt, het socialisme dat zich in Europa ontwikkelt is in flagrante tegenstelling tot wat de dichteres zelf als socialisme ziet. Haar ideeën heeft ze tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog opgeschreven in het boekje 'Een overgang tot het socialisme'. Na die oorlog hoopt zij op een nieuwe kans voor het socialisme en beschrijft haar visioen:

'De groei naar het socialisme voltrekt zich niet noodzakelijk als de groei van een dier of een plant. Groei vereist helder inzicht in de taken en middelen tot verwezenlijking. Vaste wil en wijsheid, zelfbeheersing en zelfverloochening. (...) Wij zeggen niet als de Russische Bolsjewieken: wij zijn mest op de velden der toekomst. Mensen zijn nooit mest. Wij willen de dragers der toekomst zijn, de stenen aandragers tot bouw. Wij zijn akkers, ook in ons ontkiemt het zaad. (...) Doodt in U zelf d'oude vormen en gedachten. Aan 't socialisme voortaan al uw krachten en gaven gewijd.'

Henriëtte Roland Holst heeft dit zelf gedaan, met hart en hoofd.

Ze verwacht ook van anderen dat ze zich bij de beweging aansluiten. De arbeiders kunnen het niet alleen. want een socialisme 'dat op de schoonste en verhevenste trekken in de mens wil steunen, moet zichzelf beschouwen als een maatschappelijk bouwwerk van God'. Ze roept onder andere geestelijken, kunstenaars en psychologen op om aan de opbouw van het socialisme mee te doen waarvoor een geschikt milieu moet worden geschapen. En is die prachtige tijd na de Tweede Wereldoorlog niet de grote kans die aangegrepen moet worden? Ze beseft het dan

al: we kunnen niet rekenen op de inzet van de massa's die in een kapitalistische wereld zijn opgegroeid. Eerst moeten de kinderen van de nieuwe generaties worden opgevoed tot gemeenschapszin. Het socialisme moet doordrongen zijn van een religieuze geest. De mensen moet zelfvertrouwen en fierheid worden geleerd. Haar boek bevat een minutieus beschreven programma hoe de maatschappij zou moeten worden.

Ze bleef het socialisme trouw hoewel zijn aanhangers verre bleven van haar idealisme:

*In alle pijn, die door mij heeft gewoeld,
heb ik toch altijd uw geluk gevoeld.
In allen strijd, die verwrong mijn gelaat,
heb ik nooit verloochend, nooit gesmaad.
Nimmer heb ik geklaagd in dezen trant:
'o, was ik maar gebleve' in 't oude land,
o, had ik socialisme nooit gekend,
dan lag ik nu niet laag, omver-gerend.
Ik ben altijd gebleven trotsch en blij
dat ik leed omdat ge waart 't liefste mij.*

In een tijd waarin nog weinig vrouwen aan het woord kwamen, in de eerste helft van de 20e eeuw, voelden veel mannen zich door Henriette Roland Holst aangesproken om haar 'bijna mannelijk intellect'. Als dichteres telde ze mee. Huub Oosterhuis zei in 1977 over haar werk: 'Mijn eerste echte literatuur (...). Dat visioen, dat sentiment, die bewogenheid heb ik herkend en daar heb ik het ook vandaan.'

Een keuze uit de literatuur

- Henriette Roland Holst, 'Het vuur brandde voort', autobiografie Garnt Stuiveling, 'Henr. Roland Holst - schrijversprentenboek', Amsterdam 1970
- Elsbeth Ety, 'Liefde is heel het leven niet'
- Thea den Hartog, 'Vrouwenportretten'
- Lien Heyting, 'De wereld in een dorp: schilders, schrijvers en wereldverbeteraars in Laren en Blaricum, 1880-1920
- L.P. van Praag, 'Henriette Roland Holst: wezen en werk